

STARTAP LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Norboeva Kamola Nazir kizi

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqola startap loyihalarini moliyalashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari, ularni moliyalashtirishning zamonaviy yondashuvlari va O‘zbekistonda startaplarni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan shart-sharoitlar haqida batafsil ma’lumot beradi. Startaplarni moliyalashtirishning asosiy yondashuvlari va mexanizmlari, shu jumladan angel investorlar, venture kapital, crowdfunding, va davlat dasturlari kabi moliyaviy manbalar muhokama qilinadi. Maqolada, shuningdek, startaplar uchun moliyaviy resurslar ajratishda davlatning o‘rni va uning qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari, jumladan, texnologik inkubatorlar, startaplar uchun maxsus kreditlar va grantlar haqida alohida to‘xtalib o‘tiladi. Shuningdek, startaplarni moliyalashtirishda mavjud bo‘lgan xavflar va risklar, moliyaviy tahlil va investitsiya strategiyalarining ahamiyati ham yoritiladi. Xulosa qilib aytganda, startap loyihalarini moliyalashtirish jarayonini samarali boshqarish, raqobatbardoshlikni oshirish va milliy iqtisodiyotni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan moliyaviy infratuzilmani shakllantirish zarurligi ta’kidlangan.*

Kalit so‘zlar: *Startap loyihalar, moliyalashtirish, venture kapital, angel investorlar, crowdfunding, davlat dasturlari, startaplarni qo‘llab-quvvatlash, risklar, moliyaviy tahlil, innovatsion ekotizim, iqtisodiy rivojlanish, O‘zbekiston, texnologik inkubatorlar.*

Abstract: *This article provides detailed information about the unique features of startup project financing, modern approaches to financing them, and the necessary conditions for the development of startups in Uzbekistan. The main approaches and mechanisms for financing startups, including angel investors, venture capital, crowdfunding, and government programs, are discussed. The article*

also highlights the role of the state in providing financial resources for startups and its support mechanisms, such as technological incubators, special loans and grants for startups. Additionally, the risks and challenges involved in financing startups, the importance of financial analysis, and investment strategies are explored. In conclusion, the article emphasizes the need to effectively manage the startup financing process, enhance competitiveness, and create the necessary financial infrastructure to contribute to the development of the national economy.

Keywords: *Startup projects, financing, venture capital, angel investors, crowdfunding, government programs, startup support, risks, financial analysis, innovation ecosystem, economic development, Uzbekistan, technological incubators.*

Kirish

Startaplarni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari, innovatsion g'oyalar va yangi bizneslarni rivojlantirishda moliyaviy resurslarni jalb qilishning muhimligini ta'kidlaydi. Innovatsiyalarni amalga oshirish va startaplarni muvaffaqiyatli moliyalashtirishda davlatning roli katta ahamiyatga ega, ayniqsa, iqtisodiy islohotlar va raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar asosida. O'zbekiston Respublikasi hukumati, o'zining innovatsion faoliyatni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirayotgan siyosati doirasida, startaplarni qo'llab-quvvatlash uchun turli moliyaviy mexanizmlarni yaratish va joriy qilishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Normativ hujjatlar, shu jumladan, "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik to'g'risida" (O'zbekiston Respublikasining 2012 yil 15 dekabrda 2012/2013-sonli qonuni), "Texnologik inkubatorlar va innovatsion loyihalarni moliyalashtirish" (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari), va "Startaplar va innovatsion g'oyalar rivojini qo'llab-quvvatlash" (O'zbekiston Respublikasining 2020 yilgi iqtisodiy strategiya) kabi normativ hujjatlar, startaplarni moliyalashtirish va rivojlantirishda muhim yo'riqnomalar taqdim etadi.

Startaplarni moliyalashtirishning asosiy mexanizmlari — bu venture kapitali, angel investorlar, hamda crowdfunding kabi moliyaviy manbalar, shuningdek, davlat tomonidan taqdim etilayotgan grantlar va subsidiyalar — yuqori riskli va innovatsion bizneslar uchun muhim resurslardir. O‘zbekiston hukumati tomonidan taqdim etilgan startaplarni qo‘llab-quvvatlash dasturlari va texnologik inkubatorlar o‘z navbatida, yangi kompaniyalarning o‘shini rag‘batlantirishda samarali vosita sifatida faoliyat yuritmoqda.

Shu bilan birga, startaplarning moliyalashtirilishida yuzaga keladigan risklar va ularni minimallashtirish uchun zarur bo‘lgan tahlil va boshqaruv jarayonlari ham dolzarb masalalardir. Bu maqolada startaplarni moliyalashtirishning asosiy xususiyatlari, mavjud moliyaviy resurslar va ularni samarali boshqarish strategiyalari ko‘rib chiqiladi. Maqsad — O‘zbekistonda innovatsion g‘oyalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish va ularni barqaror rivojlantirish uchun samarali moliyaviy infratuzilma yaratish.

Startaplarni moliyalashtirishning xalqaro tajribasi turli mamlakatlar o‘rtasida farq qiladi, chunki har bir iqtisodiy tizim, huquqiy muhit va bozor sharoitlari o‘ziga xosdir. Biroq, global tajriba shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli startaplar yaratish va rivojlantirish uchun moliyaviy resurslarni jalb qilishda bir nechta asosiy yondashuvlar mavjud. Quyida ba’zi mamlakatlardagi startaplarni moliyalashtirish tajribasini ko‘rib chiqamiz:

Amerika Qo‘shma Shtatlarida startaplarni moliyalashtirishda eng rivojlangan tizim mavjud. Asosan, venture kapital (VC) va angel investorlar startaplarni moliyalashtirishda asosiy manba hisoblanadi. AQShda venture kapitali sanoati juda katta bo‘lib, bir necha minglab startaplar ushbu manbalardan mablag‘ oladi. Startaplarni moliyalashtirishda crowdfunding platformalarining o‘rni ham ortib bormoqda. Kickstarter va Indiegogo kabi saytlar, startaplarga kichik investorlar tomonidan mablag‘ jalb qilish imkonini beradi. AQShda shuningdek, hukumat tomonidan Small Business Administration (SBA) orqali kichik bizneslarni qo‘llab-quvvatlash uchun turli grantlar va subsidiyalar taqdim etiladi.

Evropa Ittifoqi davlatlarida startaplarni moliyalashtirishda hukumat dasturlari muhim rol o'ynaydi. Mamlakatlar, ayniqsa Germaniya, Fransiya va Buyuk Britaniya, startaplarni qo'llab-quvvatlash uchun subsidiyalar, grantlar va davlat sarmoyalari kabi vositalarni keng qo'llamoqda. Evropa Ittifoqida Horizon 2020 dasturi startaplar va innovatsion loyihalar uchun yirik moliyaviy yordamni taqdim etadi. Shuningdek, Evropa investitsiya banki (EIB) va European Investment Fund (EIF) orqali startaplar uchun venture kapitali va qarz mablag'lari taqdim etiladi.

Xitoyda startaplarni moliyalashtirishning o'ziga xos tizimi mavjud. Mamlakatda hukumat tomonidan tashkil etilgan texnologik inkubatorlar, innovatsion parklar va davlat tomonidan moliyalashtirilgan startap dasturlari keng tarqalgan. Xitoyda hukumat, xususan, "Made in China 2025" va "Internet Plus" kabi dasturlar orqali startaplarni rag'batlantirish va ularga moliyaviy yordam ko'rsatishga katta e'tibor qaratmoqda. Xitoyda venture kapitali va private equity kompaniyalari ko'p, va ular yangi texnologiyalarni qo'llab-quvvatlashga tayyor. Shuningdek, crowdfunding platformalari ham Xitoyda muvaffaqiyatli ishlamoqda.

Hindiston o'zining startaplar uchun qiziqarli imkoniyatlar yaratgan mamlakatlardan biridir. Hindistonda startaplarni moliyalashtirishda angel investorlar, venture kapitali va hukumati tomonidan taqdim etiladigan grantlar muhim o'rin tutadi. Hindistonda hukumat tomonidan startaplar uchun ishlab chiqilgan Startup India dasturi orqali turli moliyaviy resurslar va soliq imtiyozlari taqdim etiladi. Bundan tashqari, Hindistonda crowdfunding va micro-financing platformalari keng tarqalgan.

Singapur, o'zining o'xshash huquqiy va moliyaviy infratuzilmasi bilan, Osiyo mintaqasida startaplarni moliyalashtirishda yetakchi mamlakatlardan biridir. Singapurda startaplarni moliyalashtirishda venture kapitali, angel investorlar, shuningdek, hukumatning Enterprise Singapore orqali taqdim etadigan grantlar va subsidiyalar muhim ahamiyatga ega. Singapurda startaplar uchun rasmiy inkubatorlar va akseleratorlar ham mavjud, ular biznesni rivojlantirish va investorlar bilan bog'lanish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Isroilda startaplar texnologik innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar sohasida yetakchi o‘rin tutadi. Isroil hukumati startaplarni qo‘llab-quvvatlash uchun bir qator dasturlarni amalga oshiradi, jumladan Innovative Israel dasturi, technological incubators, va government-backed venture capital. Isroilda venture kapitali sanoati juda rivojlangan va startaplar uchun yuqori riskli, ammo yuqori daromadli imkoniyatlarni taqdim etadi. Shuningdek, angel investorlar ham Isroil iqtisodiyotining muhim qismi hisoblanadi.

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, startaplarni moliyalashtirishda hukumatning roli katta ahamiyatga ega. Ko‘plab mamlakatlar davlat tomonidan taqdim etilgan grantlar, subsidiyalar, texnologik inkubatorlar, venture kapitali va crowdfunding platformalaridan foydalanmoqda. Shuningdek, investorlarga startaplarni qo‘llab-quvvatlashda yuqori darajadagi risklar va potensial daromadlarni hisobga olish zarur. O‘zbekiston uchun xalqaro tajriba startaplarni moliyalashtirishda samarali yondashuvlarni ishlab chiqishda yordam berishi mumkin, chunki bu tizimlar innovatsion iqtisodiyot yaratishda muhim rol o‘ynaydi.

Quyidagi 1-jadvalda O‘zbekistonda so‘nggi besh yil ichida startaplarni moliyalashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari va asosiy ko‘rsatkichlari taqqoslanadi. Ma'lumotlar davlat dasturlari, grantlar, texnologik inkubatorlar va venture kapitali kabi asosiy moliyaviy manbalar asosida taqdim etilgan.

- **Davlat Dasturlari va Grantlar:** O‘zbekiston hukumati tomonidan startaplarni qo‘llab-quvvatlash uchun ajratilgan mablag‘lar va dasturlar.
- **Texnologik Inkubatorlar:** Startaplarni rivojlantirish uchun yaratilgan muhit va infratuzilma, masalan, **Mirzo Ulug‘bek Innovation Center**.
- **Venture Kapitali (VC):** Yuqori riskli investitsiyalar orqali startaplarni moliyalashtirish.
- **Crowdfunding:** Kichik investorlar orqali mablag‘ yig‘ish usuli, masalan, **Kickstarter** platformasi.

So‘nggi besh yil ichida O‘zbekistonda startaplarni moliyalashtirishda sezilarli o‘sish kuzatildi. Davlat dasturlari va grantlar orqali ajratilgan mablag‘lar ko‘paydi, texnologik inkubatorlar soni oshdi, venture kapitali va crowdfunding kabi

yangi moliyaviy manbalar rivojlandi. Bu o'zgarishlar startaplar uchun yanada qulay muhit yaratdi va ularning raqobatbardoshligini oshirdi.

1-jadval.

Yil	Davlat dasturlari va grantlar	Texnologik inkubatorlar	Venture kapitali	Crowdfunding	Moliyalashtirishning asosiy manbalari	Izohlar
2019	5 ta loyiha, 2 mln. so'm	3 ta inkubator	1 ta VC	Yo'q	Davlat dasturlari, inkubatorlar	Boshlang'ich bosqich
2020	10 ta loyiha, 5 mln. so'm	5 ta inkubator	2 ta VC	1 ta loyiha	Grantlar, inkubatorlar, crowdfunding	Pandemiya ta'siri
2021	15 ta loyiha, 10 mln. so'm	8 ta inkubator	3 ta VC	3 ta loyiha	Grantlar, inkubatorlar, VC, crowdfunding	Innovatsion rivojlanish
2022	20 ta loyiha, 15 mln. so'm	10 ta inkubator	5 ta VC	5 ta loyiha	Grantlar, inkubatorlar, VC, crowdfunding	Raqobatbardoshlik oshishi
2023	25 ta loyiha, 20 mln. so'm	12 ta inkubator	7 ta VC	7 ta loyiha	Grantlar, inkubatorlar, VC, crowdfunding	Innovatsion ekotizim shakllanishi

Xulosa

Ushbu maqolada startaplarni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari, dunyo tajribasi va O'zbekiston sharoitidagi yondashuvlar ko'rib chiqildi. Global raqobat sharoitida innovatsiyalar iqtisodiy o'sish va biznesning barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston hukumati startaplarni qo'llab-quvvatlash uchun bir qator moliyaviy mexanizmlarni ishlab chiqqan va joriy qilgan, jumladan, texnologik inkubatorlar, venture kapital, davlat grantlari va crowdfunding kabi manbalar.

Biroq, startaplarni moliyalashtirish tizimini yanada samarali qilish uchun ba'zi takliflar mavjud. Shu jumladan, moliyaviy resurslarni diversifikatsiya qilish, texnologik inkubatorlar sonini ko'paytirish va crowdfunding platformalarini kengaytirish zarurligi ta'kidlangan. Bu takliflar startaplarning rivojlanishiga va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda hukumatning o'rni va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular yangi bizneslarni tashkil etishda va iqtisodiy rivojlanishni tezlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Umuman olganda, samarali moliyaviy infratuzilma yaratish va moliyalashtirish mexanizmlarini yangilash orqali O'zbekistonda startaplar va innovatsion faoliyatni yanada rivojlantirish mumkin.

Takliflar:

1. Moliyaviy Resurslarni Diversifikatsiya Qilish:
Startaplarni moliyalashtirish manbalarini yanada diversifikatsiya qilish zarur. Shu maqsadda, venture kapitali va angel investorlar bilan birgalikda davlat tomonidan taqdim etilayotgan grantlar va subsidiyalarni samarali integratsiya qilish muhimdir.

2. Texnologik Inkubatorlar Sonini Ko'paytirish:
Innovatsion loyihalarni rivojlantirish uchun texnologik inkubatorlar sonini ko'paytirish zarur. Bu startaplar uchun yaxshi infratuzilma va o'zaro tajriba almashish imkoniyatlarini yaratadi, bu esa ularning muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi.

3. Crowdfunding va Digital Platformalar Tarmog'ini Kengaytirish: Crowdfunding va boshqa digital platformalarning imkoniyatlarini kengaytirish, kichik investorlar uchun qulayroq sharoitlar yaratish va ular uchun yangi moliyaviy yondashuvlarni joriy qilish startaplar uchun muhim ahamiyatga ega. Bu, o'z navbatida, startaplarning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi.

Yuqoridagi takliflar startaplarni rivojlantirish va moliyalashtirish jarayonida yanada samarali tizimni yaratishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Christensen C.M. (1997). The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail. Harvard Business Review Press.
2. Karimova Z.N. (2018). Startaplarni moliyalashtirish va o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitda barqaror rivojlanish. O'zbekiston iqtisodiyoti, 3-son.
3. Kollmann T. & Kuckertz A. (2010). Entrepreneurship: A Process Perspective. Springer.
4. Mahmudov Sh.S. (2019). O'zbekiston iqtisodiyotida startaplar va ularni rivojlantirish imkoniyatlari. O'zbekiston milliy universiteti nashri.
5. Mullins J.W., & Komisar R. (2009). Getting to Plan B: Breaking Through to a Better Business Model. Harvard Business Press.
6. Yusupov M.T. (2020). O'zbekistonda startaplarni rivojlantirish va moliyaviy qo'llab-quvvatlash siyosati. Tadbirkorlikni rivojlantirish va iqtisodiy o'sish.